МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ КУЛЬТУРИ

НА ПРАВАХ РУКОПИСУ

ПОПОВА ЗІНАЇДА ВАСИЛІВНА

АМАТОРСЬКИЙ ТЕАТРАЛЬНИЙ РУХ В УКРАЇНІ (1985-1995 рр.)

Спеціальність 17.00.01. - ТЕОРІЯ І ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

КИЇВ - 1997

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Київському державному інституті культури.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Михайло Михайлович Поплавський

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Кондратюк Анатолій Степанович;

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник інституту історії
Національної Академії наук України
Федорова Лариса Данилівна

Провідна установа: Український центр культурних досліджень
Міністерства культури і мистецтв України

Захист відбудеться 12 червня 1997 року о 15.30 на засіданні Спеціалізованої вченої ради Д 01.34.08 при Київському державному інституті культури за адресою: 252133, м.Київ,вул.Щорса,36, ауд.209.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Київського державного інституту культури (м.Київ, вул.Щорса,36)

Загальна характеристика роботи.

Актуальність дослідження.

Наше століття, особливо його друга половина, значно активізувало проблему особистісного начала в усіх його сферах суспільного життя. Послаблені тривалим пануванням тоталітаристських, жорстко авторитарних форм організації державного життя, особистісні фактори проявляються нині так сильно, як ніколи, особливо в творчій сфері - художній культурі. Посилення тріумфу індивідууму - одна з найпомітніших мегатенденцій цього поступу людської цивілізації на рубежі XX-XXI століття.

У зв"язку з цим особливістю сучасної громадської думки є сприйняття і використання принципу плюралізму як методологічного принципу не тільки політичного, а й культурного життя, що являє себе в різних видах і формах мистецтва.

З проголошенням самостійності України значно підвищилось значення культурного надбання як основи для розвитку сучасної культури, освіти, національної свідомості українського народу. До соціально-політичного та культурного життя повертається значний пласт раніше ігнорованих або сфальсифікованих культурних цінностей, що стають важливим фактором формування національної культурної політики в Україні.

Українській культурі нині, в час становлення державності, звичайно, не уникнути болісних пошуків, довготривалої кристалізації цих нових культурних явищ. Будуючи нову правову і цивілізовану державу, український народ усвідомлює, що його майбутнє багато в чому залежить від розвитку його духовної культури, адже тільки з підвищенням загального культурного рівня можна здійснити соціальні і економічні зміни,

яких потребує наше суспільство.

Розбудова незалежної української держави, процес національного відродження активізував і розвиток такої складової духовної культури, як аматорський театральний рух в Україні, який сьогодні потребує аналітичного вивчення, правдивої оцінки, історичного визначення його ролі в розбудові культурних процесів в Україні. Процес організаційного оформлення аматорського театрального руху в Україні розпочався в кінці 80-х рр. в умовах здійснення нової національної культурної політики і продовжується в наш час.

Аматорський театр - один із засобів поширення здобутків художньої культури та прилучення до них - в усі часи був для народу великою цінністю, яка мала надзвичайне моральне, культурне і громадське значення як школа, що безпосередньо давала масам те, що придбали життя, наука, знання. Тому аматорський театр є важливим засобом у формуванні інтелектуального, духовного, культурного розвитку особистості, одним із основних важелів у вихованні національної самосвідомості гармонійно розвиненої особистості, її художньо-естетичних смаків. До того ж творчість в межах аматорського театру сприяє виявленню талантів і нерідко слугує джерелом для поповнення кадрів професійного театрального мистецтва.

Аматорський театральний рух в Україні - унікальне явище в розвитку художньої культури і ознайомлення з цим історичним творчим досвідом може бути корисним як для мистецької справи в Україні, так і для теорії та історії світової і вітчизняної культури.

Об'єктом дисертаційного дослідження обрано аматорський театральний рух в Україні.

Предметом дисертаційного дослідження є діяльність аматорських театрів України на протязі десяти років (1985-1995 рр.).

Розглядаючи культурні процеси як віддзеркалення історичних подій в державі, автор розкриває діяльність аматорського театру як невід"ємну в своєму розвитку від історичних особливостей того чи іншого періоду. При цьому автор аналізує основні характерні особливості і тенденції розвитку театрального аматорства, особливості формування його репертуарної політики та її впливу на художньо-естетичні смаки глядачів.

В період соціалізму аматорські театри були створені і працювали в різних системах культури і відповідно були підпорядковані різним відомствам. З утворенням незалежної України в силу цілого ряду об"єктивних причин народні театри державної системи, хоч із певними господарськими труднощами, продовжують свій творчий шлях, тоді як профспілкові виживають тільки частково. Протягом 1992-1995 рр. тільки в Києві припинили свою діяльність такі відомі народні театри, як : Палацу культури "Більшовик", Палацу культури заводу "Арсенал", Будинку культури трамвайно-тролейбусного управління, Палацу культури залізничників, Палацу культури "Харчовик".

Тому, розглядаючи аматорський театральний рух в Україні 1985-1995 рр., автор, в основному, опирається на діяльність театральних колективів державної системи культури та процесів, які там відбуваються. Водночас в полі зору автора будуть і кращі зразки театрального аматорства інших систем, які вносили і вносять помітний вклад в загальнодержавні культурні процеси.

Хронологічні межі дисертаційного дослідження охоплюють

1985-1995 рр. Досліджене десятиріччя характеризується особливими змінами в політичному житті України, які відповідно позначилися і на культурних процесах держави, в яких своє почесне місце знаходить і аматорський театр.

Метою дисертації є виявлення основних тенденцій та особливостей розвитку аматорського театрального руху в Україні в різні історичні періоди (1985-1995 рр). Усвідомлюючи, що в межах одного дисертаційного дослідження неможливо повністю охопити усі аспекти і висвітлити питання розвитку аматорського театрального руху в Україні, автор має на меті головним чином історично окреслити саму проблематику і визначити тенденції і особливості розвитку досліджуваного культурного феномену.

Для досягнення мети дослідження були поставлені такі **завдання**:

- простежити основні етапи розвитку українського аматорського театру;

- дослідити вплив аматорського театру на формування естетичної культури людини;

- проаналізувати репертуарну політику в аматорських театрах як культуроформуючий засіб;

- вивчити вплив культурно-мистецьких акцій на творчий рівень аматорських театрів;

- розглянути роль аматорських театрів в міжнародному культурному просторі;

- сприяти інтеграції українського аматорського руху в загальносвітові культурні процеси.

Ступінь наукової розробленості проблеми.

Окремі історичні періоди розвитку аматорського театру

знайшли своє місце в наукових дослідженнях: це фольклорний театр, шкільний, кріпацький. Науковому обстеженню підлягав і радянський самодіяльний театр.Здебільшого ці дослідження висвітлюють лише педагогічну специфіку роботи аматорських театрів, однак вони не розкривають глибини складнощів і прорахунків у цьому загалом добре відшліфованому механізмі, зводивши всі здобутки лише до позитивної оцінки ролі партії.

За досліджуваний період якісні позитивні процеси пішли углиб розвитку театрального аматорського руху в Україні, сформувавши висококваліфіковані театральні кадри і репертуар. Зовнішньо ці процеси не мали якогось руху, тобто не позначилися на розвиткові української теоретичної думки. В результаті наявність політичної і творчої свободи в діяльності аматорських театрів та їх якісної трансформації сусідствувала з повною відсутністю в українській мистецтвознавчій та історико-культурологічній науці наукових праць, пов"язаних з дослідженням проблем сучасного українського аматорського театру. Хоча варто зауважити, що є достатня увага з боку мас-медіа до питань функціонування ролі аматорського театру в суспільстві.

Короткі інформації про розвиток українського аматорського театру інколи з"являються на сторінках журналів: " Соціалістична культура"," Українська культура", " Посвіт", "Український театр" та ін.

Загальному розумінню проблеми допомогли теоретичні положення праць відомих українських мистецтвознавців та літературознавців: Антоновича А., Дзюби І.,Казимирова О., Крип"якевича І., Рулінa П.,Радзикевича В., Сагатовського І., Чарнецького С., Франка І. та ін.

Теоретичною базою дисертаційного дослідження у сфері театрознавства послужили праці: Антонович Д. Триста років українського театру.- Прага: Українська громада, 1925 ; Казимиров О. Український аматорський театр.- К.: Мистецтво,1965; Кисіль М. Український театр. Дослідження. - К.: Мистецтво, 1968; Рулін П. Завдання історії українського театру.- Вісник Українського театрального музею. - К.: 1929; Сагатовський І. Сторінки актора (рукопис).- Держ. музей театр. та кіномистецтва України, N 1994 (8995); Чарнецький С. Театр. В кн. Історія української культури. - К.: Либідь, 19 .

Особливої уваги заслуговують монографії українських дослідників Казимирова О.А., який одним із перших почав займатися проблематикою розвитку аматорських театрів України та Макарчука Г.Г. і Барсученка В.В.,які висвітлювали мистецтвознавчо-педагогічну специфіку роботи аматорського театру України радянського періоду (60-х - 80-х рр.).

Основним джерелом інформації під час написання дисертації були наукові праці дослідників Антоновича Д. Триста років українського театру, Казимирова О. Український аматорський театр, Чарнецького С. Театр.

Досліджуваний період характеризує діяльність аматорського театру та визначає тенденції його розвитку на рубежі двох історичних епох. Зважаючи, що український аматорський театр пропагував ідеї керівної комуністичної партії, дисертант детально вивчив політичні установки, оцінки і завдання у галузі виховання трудящих засобами мистецтва, які містилися у матеріалах партійних з"їздів, виступах керівників партії і держави, інших партійних документах, в програмних матеріалах органів виконавчої влади.

Важливу роль у процесі дослідження відіграли особисті спостереження автора за діяльністю українських аматорських театрів за період його роботи в Українському центрі культурних досліджень (УЦКД) , під час відряджень, розмови з фахівцями, знайомство з архівами та науковими дослідженнями української діаспори: О.Субтельного, І.Крип"якевича, С.Чернецького, В.Радзикевича, М.Голубця, В.Барвінського.

Джерельну базу дослідження становлять насамперед вистави аматорських театрів. (Автор був учасником більшості заходів, які описані в роботі. Протягом досліджуваного періоду переглянуто понад 200 вистав, а також вивчено і узагальнено досвід роботи ряду аматорських театрів України). В процесі підготовки дисертації були вивчені в повному обсязі документи керівних органів, що регламентували діяльність аматорських театрів. Це і постанови ЦК КПРС, які давали загальні ідеологічні настанови, а також постанови колегії Міністерства культури і мистецтв України, які охоплювали певне коло творчих, виробничих та адміністративно-фінансових питань.

В даному дослідженні дисертант використовує також дані проведеного анкетування режисерів аматорських театрів в Українському центрі культурних досліджень, статистичні дані Міністерства культури і мистецтв України, матеріали Українського центру культурних досліджень, фонди Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, фонди Державного музею театрального, музичного та кіномистецтва України, фонди Центральної наукової бібліотеки ім.Вернадського, Державної парламентської бібліотеки, Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки .

Дисертант критично опрацював широке коло журнальних та

газетних статей, присвячених різним аспектам діяльності аматорського театру.

Методологічна та теоретична база. В основу методології дисертаційного дослідження покладено принцип порівняльного аналізу у контексті історичного розвитку аматорського театрального руху та критерії художньої об"єктивності, що домінували в той чи інший історичний відрізок часу. Застосування як загальнонаукових методів (логічного, історичного, класифікаційного), так і спеціально історичних (хронологічно-ретроспективного та перспективного) будувалося на методологічному плюралізмі. Автор намагався вести справедливий і неупереджений аналіз життєво-мистецьких явищ в театральному аматорстві.

Світогляд автора формувався на творах Т.Шевченка, Л.Українки, Л.Костенко, публіцистиці І.Дзюби, принципах в побудові театральної справи Л.Курбаса та В.Скляренка (педагога автора).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вона є першим комплексним історичним дослідженням, в якому на основі аналізу архівних матеріалів та бібліотечних фондів, аналізу анкетування народних аматорських театрів та їх режисерів, особисто переглянутих автором кращих вистав аматорських театрів здійснена пріоритетна розробка проблематики стосовно генези та сучасного стану театрального аматорського руху в Україні. В дисертації вперше підлягає науково-історичному обстеженню аматорський театр двох політичних систем, двох історичних епох з його репертуарною політикою та роллю в загальнокультурних процесах України.

Певна кількість вистав, які були проаналізовані тільки

побіжно у висновках журі та зберігалися в архівах Українського центру культурних досліджень, а також в періодичній пресі з питань культури та мистецтва, вперше здобули докладний фаховий аналіз в науковій роботі, що може мати значення для подальшого вивчення , перспектив розвитку аматорського театру в Україні.

У джерелознавчому плані новизна дослідження полягає в тому, що автор вводить до наукового обігу широке коло матеріалів керівних органів, що визначають концептуальні основи розвитку української культури та регламентують діяльність аматоського театру України, які дослідникам ще невідомі.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає в наступному:

- здобутий фактичний матеріал, висновки та узагальнення можуть прислужитися при написанні історії аматорського руху в Україні чи історії аматорського театру України, а також історії культури України;

- у роботі акцентується увага на проблемах самодіяльної художньої творчості;

- результати дослідження можуть надавати практичну допомогу працівникам галузі, викладачам вузів та інших спеціальних закладів з питань культури та мистецтва;

- матеріали дисертації можуть знадобитися для прогнозування перспектив розвитку аматорського руху в Україні;

- дана робота може стимулювати подальше дослідження аматорського театру не тільки в Україні, а й в інших державах.

Апробація роботи . Основні положення даного дослідження знайшли практичне використання при розробці нової нормативної бази Міністерства культури і мистецтв України, а саме Поло-

ження про "народний" ("зразковий") аматорський колектив та Положення про Міжнародний фестиваль народної творчості, а також лягли в основу розробки Концепції культурної політики України та Державних програм: Національної програми дослідження, збереження і відродження традиційної народної культури України на 1992-2010 рр.; Національної програми "Діти України"; Державної програми "Українська діаспора на період до 2000 року"; Комплексної програми розвитку української культури до 2000 року.

Неодноразово автор виступав на республіканських конференціях: "Система Станіславського" (м. Тернопіль, 1991), "Студійна робота в аматорському театрі" (м.Євпаторія, 1988), республіканських семінарах: "Образне вирішення вистави у сучасній сценографії" (м.Тернопіль, 1989) , "Мізансцена - мова режисера"(м.Євпаторія, 1984), нарадах працівників культури та керівників управлінських структур системи Міністерства культури і мистецтв України, порушуючи проблеми життєдіяльності і перспектив розвитку аматорського театру.

Результати дослідження апробовувалися також в навчальному процесі при підвищенні кваліфікації режисерів народних аматорських театрів в інституті підвищення кваліфікації працівників культури України.

Дисертаційне дослідження обговорювалося на засіданнях кафедр історії та культури України, театральної режисури, режисури естради та масових свят, менеджменту культурно-дозвіллєвої діяльності Київського державного інституту культури.

На захист виносяться такі основні положення:

1. Базуючись на національних культурних традиціях, ама-

торський театр був і є невід"ємною частиною національної культури.

2. Аматорський театральний рух є віддзеркаленням об"єктивних соціально-культурних процесів в країні і уособлює гуманістичні ідеали людства.

3. Процеси демократизації культури зумовили зростання культуроформуючого впливу аматорського руху.

4. Державна незалежність України сприяла творчому розкріпаченню аматорського театру.

Структура дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, двох розділів, які включають 4 параграфи, висновків, переліку літератури та додатків. Матеріал розглядається в історико-культурному аспекті з урахуванням концептуальних змін на певних історичних етапах.

У вступі обгрунтовується актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, актуальність вивчення розвитку та досягнень сучасного аматорського руху в Україні як невід"ємної складової частини загальнокультурних процесів, визначаються об"єкт, предмет, мета та основні завдання дослідження, методологічні та теоретичні засади роботи, теоретична та практична значущість отриманих результатів дослідження.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділ 1. Тенденції розвитку українського аматорського театру.

В першому параграфі" **Національні традиції в розвитку сучасного аматорського театрального мистецтва**" розглядаються

тенденції розвитку українського аматорського театрального мистецтва, на еволюції яких позначилися національні особливості розвитку художньої культури країни. Традиційні особливості українського аматорського театру, такі як заглиблення у внутрішній світ героїв, утвердження соціальних і моральних ідеалів, синтетична природа українського аматорського театру, синкретизм міфологізованого та реального сприймання життєвої правди отримують свій подальший розвиток завдяки використанню рідної мови, обрядових особливостей, дотриманню етнографічних та історичних деталей в одязі, застосуванню дум і пісень, календарної обрядовості, карнавальних дійств тощо.

Автор наголошує на тому, що виникнення аматорського театру сягає своїми коренями в народні ігри і обряди і пов"язане в розвитком народного театру, народною художньою творчістю.

Велику роль в розвитку народних театралізованих видовищ зіграли скоморохи. Документальні свідчення про мандрівних акторів-скоморохів сягають в XI століття. Їх зображено на фресках Софійського собору м.Києва.

В кінці XVI ст. на Україні виникає вертеп (народний лялковий театр), в основі якого були видовища усних народних форм: своєрідне поєднання релігійної різдвяної драми і світської гри, елементи усної народної пісенної творчості.

Наступний етап українського народного театру - це шкільний театр, розквіт якого припадає на II половину XVII і першу половину XVIII століть. Діяльність шкільного театру тісно пов"язана з братськими школами Львова та Києво-Могилянською академією. Тут було написано і поставлено більшість драматичних творів XVII - XVIII ст. (трагікомедія В.Прокоповича "Володимир", історичні драми М.Козачинського "Благоутробіє Марка

Аврелія", драми А.Скульського та І.Волковича).

Наприкінці XVIII ст. в Україні виникають паралельно із козацькими театрами дворянські аматорські гуртки, які були прогресивного напрямку і діяли в Глухові, Кременчуку, Харкові, Киє- ві, Полтаві, Ніжині та інших містах.

Традиції аматорського театру творчо збагатили і розвинули Л.Глібов і А.Маркович в Чернігівському аматорському театрі "Товариства кохаючого рідну мову", М.Кропивницький і І.Карпенко-Карий в Бобринцях і Єлисаветграді, М.Старицький і М.Лисенко в музтеатрі Київського університету.

З появою національної драматургії істотно збагачуються традиції аматорського театру, розвивається аматорський театральний рух (II половина XIX і початок XX ст.).

Автор акцентує увагу на ролі Галицького аматорського театру в розвитку аматорського театрального руху.

Незважаючи на утиски самодержавства щодо розвитку української культури аматорський театр продовжує розвивати свої національні традиції. Його діяльність віздначається високоякісним репертуаром, режисурою, акторськими силами і великою любов"ю, пошаною і щирим визнанням публіки, яке передавалося наступним поколінням і збереглося до нашого часу.

Аматорський театральний рух дедалі все більше зміцнювався, але історичні події, із них головна - Велика Жовтнева соціалістична революція, змінили характер розвитку аматорського театру, відкривши шлях новому виду аматорського театру - радянському самодіяльному.

Автор досить детально розглядає історичні періоди розвитку радянського самодіяльного театрального руху, показуючи, що за часів радянського періоду аматорський театр утверджує себе

як активний пропагандист радянського способу життя.

В 1985 році наступає переломний етап в розвитку всього суспільства. Політичні події другої половини 80-х років позначилися і на розвитку культури в 1985-1995 рр; вони дали свободу художніх пошуків, демократизуються суспільні відносини у сфері культури, у творчому пошуку утверджується студійність, з"являється прагнення забезпечити економічно умови творчої праці.

Підкреслюючи роль національних традицій впродовж всього розвитку українського аматорського театру, автор виділяє такі характерні ознаки аматорського театру II половини 80-х - початку 90-х років, як поєднання психологічних і умовно-метафоричних рис мистецтва, побутового і поетичного, публіцистичного і ярмаркового характеру вистав.

Для сучасного українського аматорського театру характерний експеримент в галузі театральної форми, постановчих засобів, манери гри, організації простору, прийомів залучення глядача до дії, створення атмосфери духовної єдності сцени і залу.

В другому параграфі" **Аматорський театр України і міжнародний театральний рух**" автор наголошує та тому, що вступивши в творче і ділове співробітництво з Міжнародною організацією любительських театрів (IATA), українське театральне аматорство розпочало новий етап своєї діяльності в загальносвітовому культурному просторі. Участь в цьому просторі визначає не тільки "конкурентноспроможність" українських культурних цінностей, а й визнання України як демократичної держави з високим рівнем народної культурної творчості.

Протягом 1994-1995 рр. Україна стає членом МРОФФ (Міжнародна Рада по організації фольклорних фестивалів), ЄХМА (Європейська Хартія музикантів-аматорів), ІАТА (Міжнародна асоціація любительських театрів).

Міжнародне театральне аматорство впродовж багатьох років об"єднане в Міжнародну асоціацію. Дана організація відкриває театральним колективам можливість спілкування, знайомства з театральними доробками світу, організуючи міжнародні наукові симпозіуми, практичні лабораторії, фестивалі, конкурси театрів тощо.

За радянських часів для України та її колективів шлях до ІАТА був закритий. Українські театральні колективи вельми рідко рекомендувались для таких акцій, а коли це й відбувалось, то це стосувалося тільки країн соціалістичної співдружності.

Україну офіційно визнано членом ІАТА в травні 1995 року. Паралельно в Україні створюється Всеукраїнська асоціація театральних аматорів (ВАТА), осередки створено в 15 областях України. До правління ВАТА увійшли представники театрального аматорського руху з різних регіонів України. Основною метою діяльності ВАТА визначено її сприяння розвиткові аматорського театрального мистецтва в Україні. Для виконання мети ВАТА координує діяльність осередків та своїх членів, організовує навчально-творчі семінари, свята, фестивалі, влаштовує творчі обміни між театральними групами, вивчає і пропагує передовий досвід кращих аматорських колективів, здійснює видавничу та зовнішньо-економічну діяльність.

Всеукраїнський національний центр Міжнародної організації аматорських театрів (ВНЦ /UNC AITA / ІАТА) створено, як

структурний підрозділ Всеукраїнської асоціації театральних аматорів і визначено, як неприбуткову організацію.

Основною метою Всеукраїнського національного центру є розвиток міжнародних зв"язків у сфері аматорського мистецтва. Для здійснення своїх планів Всеукраїнський національний центр постійно займається організацією міжнародних навчально-творчих семінарів, свят, фестивалів аматорського театрального мистецтва; направляє колективи, окремих режисерів та акторів на міжнародні театральні фестивалі та інші заходи по лінії ІАТА та інших міжнародних організацій.

Державна незалежність відкрила шлях і надала змогу театральним колективам встановлювати самостійно зв"язки з зарубіжними колегами. Таким чином, за особисто встановленими контактами в 1993 року за кордоном, на різного роду культурно-мистецьких акціях, побували аматорські театри з Тернопільської, Рівненської, Дніпропетровської областей, м.Києва та інших. В основному такі творчі контакти налагоджені між дитячими колективами.

Участь в кожній мистецькій акції - це творче збагачення колективу. Але найкращі, найвищі за своїм якісним показником, творчо насичені заходи залишаються прерогативою ІАТА (Міжнародної асоціації аматорських театрів).

У другому розділі " **Культуроформуючі** засоби сучасного **аматорського театру**" автор у першому параграфі " **Еволюція репертуарної політики аматорських театрів II половини 80-х - I половини 90-х років**" розглядає процеси становлення репертуарної політики аматорських театрів II половини 80-х - I половини 90-х років на еволюцію яких позначилися соціально-куль-

турні процеси, що відбувалися в той період в Україні взагалі. Репертуарна політика відображала і тенденції розвитку аматорського театрального мистецтва зокрема. Репертуар визначався проблематичністю, актуальністю вистав, переважанням національної драматургії.

Автор визначає фактори, які впливають на формування репертуару. Це - об"єктивні фактори:

1) фактор драматургії (художні особливості п"єси, громадянська позиція драматурга);

2) фактор сучасності (актуальність п"єси);

3) фактор театрального колективу (творчі особливості народного театру: традиції, рівень професійної майстерності, кількісний склад виконавців тощо).

Суб"єктивні фактори:

1) фактор світогляду (художньо-естетичні ідеали режисера);

2) фактор таланту (природна обдарованість режисера як митця образне мислення, оригінальність трактування п"єси, організаційно-педагогічні здібності);

3) фактор професіоналізму (професійна грамотність та досвід практичної роботи).

Здійснюючи аналіз репертуару народних самодіяльних театрів досліджуваного періоду, автор, визначаючи специфічні принципи та умови його відбору і особливості формування, виявляє ряд закономірностей у побудові режисерами репертуарної політики аматорського театру. При аналізі репертуару увагу приділено таким питанням, як:

- співвідношення п"єс російських драматургів, авторів братніх республік, що входили до колишнього СРСР, зарубіжних драматургів;

- співвідношення драматичних творів різних жанрів - трагедії, комедії, драми;

- типова тематична спрямованість та художня якість п"єс, найбільш популярні автори та п"єси в репертуарі аматорських театрів;

- робота режисерів з драматургами, створення самими режисерами інсценізацій, композицій та інше.

Структура репертуару кращих народних театрів у 80-ті складала відповідно таку типову афішу:

- радянська п"єса (сучасна та класика);
- національна класична п"єса і класика народів СРСР ;
- зарубіжна класика ;
- сучасна зарубіжна п"єса ;
- дитяча драматургія ;
- місцева п"єса .

Диференціація структурних ознак театрального репертуару відбувалася відповідно до ідейно- тематичного комплексу, який складав основні теми: виробничу, морально-етичну і героїко-патріотичну.

Пошуки художньо-естетичної лінії мистецького обличчя аматорського театру безпосередньо пов"язані з основними принципами формування його репертуарної творчості.

У 80-х роках основним із таких принципів був принцип партійності і ідеологічної спрямованості, адже і театр характеризувався як творча установа, помічник партії в справі комуністичного виховання трудящих.

Нова доба, доба становлення української державності, сформувала нові підходи до репертуарної політики театрального колективу, залишаючи визначальним фактором свободу творчості,

але не залишаючись осторонь таких принципів, як: актуальність, проблемність; художньо-естетичні принципи; різноплановість, диференціація художньо-тематичної структури репертуару ; принцип національної та зарубіжної диференціації репертуару; принцип багатожанровості репертуарної афіші тощо.

Автор наводить дані соціологічного дослідження Українського центру культурних досліджень щодо втілення творів українських класиків народними театрами України в 1995 році і розкриває причини підвищеної зацікавленості апробованим класичним репертуаром.

Незважаючи на певні перепони, більшість режисерів аматорських театрів продемонструвала достатньо високий рівень вимогливості, громадянської відповідальності та професійної спроможності щодо побудови репертуарної політики свого театру, яка мала досить значний вплив не тільки на розвиток художніх смаків та навичок естетичного сприйняття дійсності, а й на формування загальної культури людини.

У другому параграфі" **Культурно-мистецькі акції 1985-1995 рр. та їх вплив на творчий рівень аматорських театрів**" розкривається найбільш дієвий засіб розвитку і підтримки високого творчого рівня аматорських театрів - система культурно-мистецьких заходів, серед яких фестивалі, огляди, конкурси, декади, свята театрального мистецтва II половина 80-х років характеризується чітко визначеною системою в проведенні таких заходів.

Автор наводить детальний аналіз культурно-мистецьких акцій аматорських театрів та розкриває їх роль на підвищення професійної майстерності колективів цих театрів.

Автор зауважує, що затверджена система масових заходів в театральному жанрі чітко виконувалась органами культури республіки.

Свої корективи в театральне аматорське життя внесли події 90-х років. Утвердження України, як самостійної держави надало творчим одиницям право свободи творчості.

З 1991 року поступово вникає контрольна функція органів культури щодо репертуарної політики театральних колективів, а також помітно послабилась у визначенні культурно-мистецьких акцій рівного роду.

Ознакою 90-х років стало проведення аматорських театральних фестивалів, свят, конкурсів регіонального, всеукраїнського або й міжнародного масштабів за ініціативи окремих груп ентузіастів, колективів, міст, районів тощо.

В 1992 році відбувся перший Всеукраїнський фестиваль вистав аматорських театрів за творами українських класиків. Проведення фестивалю ініціював Український центр народної творчості Міністерства культури України при сприянні Спілки театральнних діячів України та підтримці спонсорів, визначивши його мету, як відродження національного аматорського театру, збагачення його репертуару, підвищення професійного рівня.

Згідно з концепцією фестивалю, статус фестивалю був визначений як всеукраїнський і конкурсний, в якому кожен колектив мав представити багатоактну виставу за драматургічним твором або інсценівку твору українських класиків .На Всеукраїнському фестивалі аматорське театральне мистецтво репрезентували, як колективи, що вже добре відомі широкому загалу любителів народного театру, так і молоді, ще не бачені глядачем.

Рекордну кількість вистав, а їх було тридцять, за п"ять днів переглянуло журі республіканського конкурсу театральних колективів у м.Сімферополі, що відбувся у квітні 1990 року і проходив в рамках III Всесоюзного фестивалю народної творчості. Республіканський конкурс аматорських театрів у м.Сімферополі, як і декілька інших, відбувався з ініціативи Міністерства культури УРСР та співорганізаторів: Спілки театральних діячів України та Укрпрофради. Згідно з розпорядженням Міністерства культури УРСР в конкурсі брали участь аматорські театри (по 1 від області) - переможці обласного, міського туру фестивалю. Цей конкурс проводився в рамках III (останнього) Всесоюзного фестивалю народної творчості, на якому був представлений різножанровий репертуар аматорських театрів.

Визначаючи систему культурно-мистецьких акцій, як найбільш дієвий засіб розвитку і підтримки високого творчого рівня аматорських театрів, автор наголошує на тому, що в Україні на рівні республіканських державних органів культури такі акції певний час (1994-1996 рр.) не планувались, що в певній мірі позначилось на творчому доробку і рівні аматорських театрів.

Висновки. Досліджуючи особливості діяльності українського аматорського театру, автор підкреслює, що на процес еволюції аматорських театрів мають значний вплив загальні тенденції розвитку українського суспільства та його художньої культури.

Розглядаючи історичні періоди розвитку українського аматорського театру, автор особливо наголошує на ролі національних традицій в розвитку аматорського театрального мистецтва. Саме тому всупереч складним економічним, політичним, господарським і культурним процесам, але із збереженням національ-

них традицій, формується новий аматорський театр незалежної України з такими його рисами, як багатогранність творчих пошуків і стилів, потягом до експерименту, зверненням до студійності тощо.

Сьогодні аматорські театри України - це демократичні, творчо-динамічні суспільні організації, що постійно прагнуть вдосконалювати свою діяльність через репертуарну політику, шляхом збагачення творчого досвіду у різних культурно-мистецьких акціях.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені в публікаціях:

1. Навчально-виховний процес в молодіжних театральних колективах республіки (інформаційно-аналітичний матеріал).-К.: РНМЦ НТ і КОР Міністерства культури України, 1985. /0,5 д/а /

2. Інформаційно-аналітичний огляд стану розвитку самодіяльного театрального мистецтва в республіці (1984-1985 рр.). - К.: РНМЦ НТ і КОР Міністерства культури України, 1986. /0,5 д/а /

3. Рекомендації по проведенню літературних вечорів в народних самодіяльних театрах, присвячених Дню Перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні. - К.: РНМЦ НТі КОР, 1985. /1,5 д/а /

4. На допомогу літературним народним самодіяльним театрам. "Одержима" - літературно-музична композиція про Л.Українку. - К.: РНМЦ НТ і КОР, 1986. /2,5 д/а /

5. Мистецька надія (у співавторстві). Про проведення Республіканського конкурсу театрів читців та читців, присвяченого пам"яті Т.Шевченка. - Посвіт. 1993,N 2 /0,5 д/а /

6.Аматорський театр України і міжнародний театральний рух. - Посвіт. 1996. N 4. /1,0 д/а /

Попова З.В. Аматорское театральное движение в Украине (1985-1995 гг.)

Диссертация на соискание научной степени кандидата исторических наук по специальности 17.00.01. - Теория и история культуры, Киевский государственный институт культуры, Киев, 1997.

В диссертации исследуется становление и развитие аматорского театрального движения в Украине, особенности деятельности аматорских театров на современном этапе, а также обозначаются перспективы их развития. Аматорские театры - уникальное явление национальной художественной культуры.

Popova Zinayida. Amateur theatrical movement in Ukraine (1985-1995).

Thesis for a degree as a Candidate of Historical Science. Speciality 17.00.01 - Theory and History of Culture. Kiev State Culture Institute, Kiev, 1997.

In thesis the author researched the foundation and evolution of amateur theatrical movement in Ukraine, specifics of development amatour theatre in our time and the outline of their future. Amateur theatre is a unique phenomenon of National Culture.

Ключові слова: аматорський театральний рух, аматорське театральне мистецтво, національні аматорські театральні традиції, національна культура.